

PAUL BERGMANS (1868-1935)

1912

Paul-Jean-Etienne-Charles-Marie Bergmans werd geboren te Gent op 23 februari 1868 en overleed in deze stad op 14 november 1935.

Zijn vader Charles Bergmans stond in het onderwijs, was gedurende jaren leraar in de mathesis aan het Koninklijk Atheneum te Gent, en later (in 1882) docent aan de Rijksuniversiteit.

Zijn middelbare studiën volbracht Paul Bergmans op de Middelbare School en op het Koninklijk Atheneum van zijn geboortestad. Hij behaalde het uitgangscertificaat van oudere humaniora met grote vrucht op 15 april 1884.

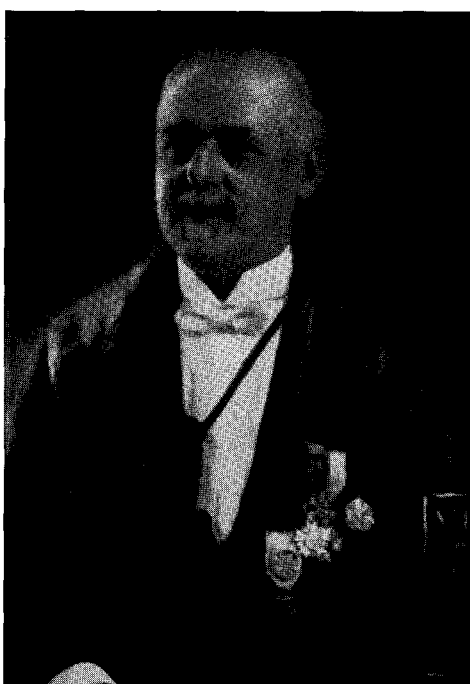
Op zestienjarige ouderdom trad hij als student in de kandidatuur van de wijsbegeerte en de letteren en behaalde er de graad van doctor met grote onderscheiding op 12 juli 1887. Hij had zich ijverig toegelegd op de metaphysica, en een bijzondere proef in dit vak gaf aanleiding tot een speciale vermelding op zijn diploma.

Het volgende jaar volgde hij de lessen van de kandidatuur in de rechten en bekwam hier eveneens zijn diploma met grote onderscheiding.

Maar het recht en zijn studie oefenden geen aantrekkingskracht op hem uit, en hij voelde geenszins de behoefte om zijne rechtsstudiën te voltooien.

Wat hem meer interesseerde was muziek. Vader Bergmans was een uitstekend muzikliefhebber. Zijne kinderen waren op hun beurt goede muzikanten. Allen volgden lessen op het Muziekkonservatorium te Gent. Paul zelf deed bijzondere muziekstudiën, onder meer van harmonie, onder de leiding van Hendrik Waelpuut, aan wie hij trouwens een biografisch artikel wijdde in 1886. Alzo verkreeg hij een diepgaande muzikale kennis die hem toeliet zich later met goed gevolg op de geschiedenis van de muziek toe te leggen, en een goed muziekkritikus te worden, wiens gezagvol en breed beredeneerd oordeel in vele gevallen beslissend was.

Nog zeer jong was hij in betrekking getreden met Ferdinand van der Haeghen,

de toenmalige hoofdconservator van de Universiteitsbibliotheek, en werd diens vrijwillige medewerker. Het was niet moeilijk voor deze grote bibliograaf aan de jonge Bergmans belang in te boezemen voor al de bibliofilistische merkwaardigheden die rondom hem maar voor 't grijpen lagen.

Het contact met het Konservatorium en Waelput aan de ene zijde, met de Universiteitsbibliotheek en van der Haeghen aan de andere, duiden hem de richting aan die hij zou uitgaan.

Bergmans wist dat de roeping die hij wou volgen hem weinig materiële voordelen zou opleveren, dat met het bibliothecarisschap hem slechts een stil, nederig bestaan te wachten stond, en geen schitterende „carrière”, maar de aantrekkingskracht was zo groot, dat hij aan de verleiding van het boek en de muziek niet kon weerstaan. Verder had zijn omgang met van der Haeghen hem doen kennis maken met de stille genoegens van de bibliofilie en de bibliografie. En hij wou hieraan niet verzaken. De welsprekendheid van Bergmans en een handige pen hadden hem zeker andere deuren kunnen openen dan deze van de eenvoudige Universiteitsbibliotheek te Gent.

Op 9 april 1889 zien we hem de officiële medewerker worden van van der Haeghen, en werd hij aangesteld als adjunkt-secretaris van de Commissie van de Biographie nationale uitgegeven door de Académie royale de Belgique, commissie waarvan van der Haeghen de secretaris was, en die haar zetel had in de lokalen van de bibliotheek zelf. Het duurde echter nog tot 15 februari 1892, eer van der Haeghen er in gelukte hem vast aan de bibliotheek te doen benoemen als hulp-bibliothecaris-bureelhoofd, in vervanging van J. Préherbu, die ontslag nam.

Tot tweede onderbibliothecaris werd hij benoemd op 29 december 1899, en na de oppensioenstelling van Rafaël van den Berghe op 30 maart 1912 tot eerste onderbibliothecaris. Een Koninklijk Besluit van 31 oktober 1913 verleende hem de titel van bibliothecaris.

Bij de inrichting van de historische en archeologische Congressen in 1896, 1907 en 1913 te Gent vervulde Paul Bergmans een belangrijke organisatorische rol en was een van de verdienstelijke medewerkers van kanunnik van den Gheyn, voorzitter van deze Congressen te Gent. Bergmans was het die het initiatief nam op een dezer een concert van oude muziek in te richten, dat een groot succes kende. Zijn grondige kennis van de oude muziek liet hem toe iets enigs voor te stellen.

Na het Congres van 1907 werd voor hem een hulde-manifestatie ingericht, waarvan een brochure met de uitgesproken redevoeringen het tastbaar overblijfsel is.

Bij deze gelegenheden had Paul Bergmans verscheidene malen doen uitschijnen hoe in de lessencyclus van de faculteit van wijsbegeerte en letteren de ontstentis gevoeld werd van leergangen over muziekgeschiedenis.

Toen hij in 1911, na de oppensioenstelling van van der Haeghen — die op dit ogenblik meer dan 80 jaar oud was — niet benoemd werd — zoals algemeen verwacht was — tot hoofdbibliothecaris, voelde hij dit zeer aan, en gedurende lange tijd onderging hij de terugslag van deze ontgoocheling.

Een gelukkige afleiding vond hij in het feit dat hij in het midden van 1912 gelast werd met het algemeen secretariaat van de tentoonstelling „Oude Kunst in Vlaanderen”, die tegelijkertijd als de wereldtentoonstelling in 1913 te Gent ingericht werd. Hij nam een jaar verlof van 1 mei 1912 af om zich aan deze taak te wijden. Met Joseph Casier was hij de ziel van deze kulturele manifestatie, die een buitengewone bijval oogstte.

De tegenspoed, die Bergmans kende in de bibliotheek, bleek nochtans geen volledige verliespost te zijn. Zijn strijd en deze van anderen om de muziekgeschiedenis onder de universitaire leergangen te zien opnemen, kreeg een succesvolle bekroning door het oprichten van een speciale leerstoel in de faculteit van wijsbegeerte en letteren. In hoge instanties wou men enigszins goedmaken wat in de bibliotheekwereld van toen beschouwd werd als een vergissing van het Centraal Bestuur. Op 22 mei 1912 werd de facultatieve cursus van muziekgeschiedenis een werkelijkheid, en P. Bergmans aangesteld als docent voor dit vak. Hij voerde een strenge wetenschappelijke methode in voor deze leergang en toonde also aan dat ook muziekgeschiedenis een discipline is, volwaardig om op het programma van een Universiteit ingeschreven te worden. Paul Bergmans was hier een baanbreker, want, naar het voorbeeld van Gent, deed de muziekgeschiedenis hare intrede in de andere universiteiten van dit land. Zijne inspanningen leidden er ook toe om in het Congres voor Oudheidkunde te Gent in 1913, een speciale afdeling voor muziekgeschiedenis in te richten, waarvan hij het voorzitterschap waarnam.

Gedurende de oorlogsjaren was Bergmans de ziel van het verzet tegen de duitse bezetters in de bibliotheek en toen in 1916 de von Bissinguniversiteit ingericht werd, was hij de eerste om zijne diensten te weigeren aan de vijand, hierin gevolgd door de grote meerderheid van het personeel van de Universiteitsbibliotheek.

Einde 1918 herneemt P. Bergmans al zijne functies in de Universiteit en op 30 januari 1919 wordt hem bij K. B. de leiding van de Universiteitsbibliotheek toevertrouwd. Hij zal deze behouden tot aan zijn aftreden in 1933 (3 oktober). Op 28 april 1919 wordt hij gelast met de facultatieve leergang van bibliografie, in vervanging van Victor van der Haeghen overleden op 3 mei 1916. Deze was er wel titularis van geweest, doch had hem nooit gegeven. Hier ook deed Bergmans aan baanbrekend werk. De andere belgische universiteiten kenden ook deze cursus niet. Met de inrichting van twee nieuwe cursussen, de muziekgeschiedenis in 1912, de bibliografie in 1919 verrijkte de Gentse Universiteit met disciplines die in de andere universiteiten in België slechts later hunne intrede zullen doen. In het programma van deze laatste leergang, dat verscheen in Archives et Bibliothèques de Belgique (1, 1923, blz. 55-56) zien we niet de technisch-organisatorische kant van het boek- en bibliotheekwezen op de voorgrond treden, maar wel de cultuur-esthetische. Alzo richtte de leergang zich tot alle studenten, doch minder tot de specialisten, die hunne technische opleiding tot het wetenschappelijk bibliothecariaat in het oog hadden. De nota's van een opgenomen cursus worden bewaard in de afdeling van de HS. in de Universiteitsbibliotheek. De leergang

liep over twee jaar, à ratio van één uur per week, zodat hij ongeveer zestig lessen omvatte.

Bij K. B. van 12 augustus 1919 wordt hem de graad van buitengewoon hoogleraar toegekend. Een rekweset dat hij tot de Minister van Openbaar Onderwijs richtte in het begin van 1927 om de titel van gewoon hoogleraar te bekomen, werd door deze afgewezen.

De oprichting van het Kunsthistorisch Instituut kwam zijn bevoegdheden aan de Universiteit tamelijk verruimen.

Bij K. B. van 31 augustus 1920 werd P. Bergmans gelast met:

- a) de cursus van algemene muziekgeschiedenis in de kandidatuur;
- b) de leergang van muziekgeschiedenis in het licentiaat;
- c) de leergang (in partim) van geschiedenis van toegepaste kunst, ook in het licentiaat.

Het duurde tot 10 januari 1921 alvorens de leergangen een aanvang konden nemen.

Lang echter duurde zijn onderwijs aldaar niet. Bij de vernederlandsing van de Universiteit, een drietal jaren later, werd hij ontlast van de cursus in de algemene muziekgeschiedenis (kandidatuur) op 20 oktober 1923 en opgevolgd door Fl. van der Mueren. Het jaar daarna, in 1924 werd hij ontslagen van het tweede deel van dezelfde cursus (15 september 1924). Een ministerieel besluit van 14 januari 1924 voorzag nochtans dat hij de franse facultatieve leergang in muziekgeschiedenis, alsmede deze van bibliografie in dezelfde taal, gegeven in het kader van de faculteit van Wijsbegeerte en Letteren, mocht behouden.

Met een laatste K. B. van 7 oktober 1925 werd ook voorzien in zijn ontlasting van de licentiaatscursus in de muziekgeschiedenis en de geschiedenis van de toegepaste kunsten (partim).

Gedurende zes jaar nog gaf hij de leergang in bibliografie, tot hier ook een einde aan kwam in 1931, en hij een nederlandstalige opvolger kreeg.

Nog heel jong zijnde, werd hij opgenomen in de Académie royale d'Archéologie, om op 1 april 1900 titelvoerend lid te worden. Na de eerste wereldoorlog nam hij in 1919 het jaarvoorzitterschap van deze geleerde vereniging waar.

Benoemd in 1913 tot briefwisselend lid van de Académie royale de Belgique, classe des Beaux-Arts, section de critique, werd hij bij K. B. van 4 maart 1919 aangesteld tot titelvoerend lid en vervulde het ambt van directeur van de Klas van de Schone Kunsten en van algemeen voorzitter van de Académie gedurende het jaar 1926. In deze laatste functie sprak hij een zeer merkwaardige rede uit over de geschiedenis van de muziek, die in de muziekwereld een welverdiende belangstelling opwekte.

Gedurende de oorlog 1914-1918 vergaderden de leden van de „Académie royale” te Gent woonachtig, maandelijks in een lokaal van de stad. Bergmans vervulde hier de functie van secretaris. De notulen van deze zittingen werden na het eindigen van de oorlog nedergelegd in het stadsarchief te Gent.

Hij volgde zeer stipt de samenkomsten van de Académie en trad zeer werkzaam op als auteur van mededelingen en verslaggever over werken, in de Klas der

Schone Kunsten ter publicatie voorgelegd. Menige boekbespreking van zijne hand is ook aan te wijzen in het „Bulletin” van deze klas.

In het „Annuaire de l'Académie” was hij de redacteur van een aantal objectieve biografieën van overleden leden van deze instelling.

Een voornamelijk rol speelde Bergmans in de „Commission de la Biographie nationale”. In 1889 adjunkt-secretaris van dit Comité, op 31 oktober 1919, secretaris, zijn de beste gedeelten van deze publicatie onder zijn toezicht uitgegeven. Wat hij zelf aan levensberichten opstelde, loopt in de honderdtallen.

In de bloeiperiode van de „Société d'histoire et d'archéologie de Gand” was hij hiervan secretaris (25 oktober 1900 tot 16 december 1908). Bij zijn aftreden in deze hoedanigheid, bleef hij lid van de beheerraad.

De Commissie van Monumenten van de stad Gent telde hem onder hare ijverige leden; hij werd voorzitter van deze instelling na het overlijden van J. Casier (1926).

In 1930 deed de hogere leiding van de Antwerpse Wereldtentoonstelling een beroep op hem als medewerker in de afdeling „Oude Vlaamsche Kunst”.

Zijn faam als muzikkenner en muziekkritikus was tot in het buitenland doorgedrongen. Het baart dan ook geen verwondering dat Bergmans in 1929 benoemd werd tot lid van de „Fondation musicale de la Reine Elisabeth”. Vreemde muziekfondaties deden wel eens beroep op hem als redenaar op hunne wetenschappelijke symposia. Zo gaf hij o. m. in 1926 in het raam van de „Nouvelle Société Suisse de musique” een reeks van voordrachten over de belgische beiaarden en de beiaardmuziek.

Als vertegenwoordiger van de Universiteit maakte Paul Bergmans van 1923 tot 1933 deel uit van het Vast Comité van de Wetenschappelijke Bibliotheken bij de Universitaire Stichting, en verdedigde hier met gezag en behendigheid de belangen van de Gentse Universiteit.

Noteren we nog dat Bergmans lid was van de Provinciale Toneelcommissie van Oost-Vlaanderen (10 juni 1910), van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden (9 juni 1909), briefwisselend lid van de „Commission historique du département du Nord” (1922), erelid van het „Comité flamand de France” (10 juli 1924), enz.

Als muziekkritikus had hij vroeg zijn sporen verdiend. Zijn eerste artikel in dit verband verscheen in „Het Volksbelang” van 2 mei 1885, en was in het Nederlands opgesteld. Het had betrekking op een opvoering van „La Damnation de Faust”, door Berlioz. In het nummer van 19 mei van hetzelfde jaar werd zijn eerste muzikale kritiek in „La Flandre libérale” opgenomen. Aan dit blad bleef hij medewerken tot aan zijn overlijden. Meer dan vijftig jaar lang was hij de opsteller van de „Chronique musicale et théâtrale”.

Zijn wetenschappelijke onderlegdheid deed zich gelden op verschillende gebieden. Zijn geschreven werk, zoals we kunnen vaststellen in de hierbijgaande bibliografie is zeer uitgebreid. Meestal werd het opgenomen in de publicaties van de Academies, van de Maatschappij van Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, de *Messenger des Sciences historiques de Belgique*. In buitenlandse publicaties zijn weinig bijdragen van zijne hand te vinden. Het had trouwens ook grotendeels een regio-

naal karakter. Zelden raakte Bergmans problema's van bibliotheconomie aan. Zijne nieuwsgierigheid beperkte zich vooral tot bibliografische vraagstukken. Paul Bergmans stelde zijn groot verstand, zijn veelzijdige kennis, alsook zijn groot geheugen, ten dienste van al wie er wou een beroep op doen. Zijn rol als hoofd-bibliothecaris was minder gemakkelijk dan die van professor. Maar hij was een geboren diplomaat en zoals na zijn overlijden door de rector gezegd werd, heeft Bergmans „al de jaren van zijn universitaire loopbaan op voorbeeldige wijze de bemiddelaarsrol waargenomen die een universitaire bibliothecaris, met al zijn collega's, met de wetenschappelijke kringen daarbuiten en met het groot publiek verbindt”.

Paul Bergmans was officier in de Leopoldsorde met gulden bies (1929), kommandeur in de Kroonorde (1933), ridder in het Erelegioen (1929), officier de l'Instruction publique (1908) en drager van andere eretekens.

R. F. APERS.

PUBLIKATIES VAN PAUL BERGMANS

IN BOEKVORM

- Catalogue de la Bibliothèque du Cercle artistique et littéraire de Gand.* Gand, 1891.
Analectes belgiques. Notices et documents pour servir à l'histoire littéraire et bibliographique de la Belgique. Gand, 1896. (Bevat 12 artikels in tijdschriften verschenen vóór 1896.)
Dans l'Ardenne grand-ducale. Notes et croquis d'après nature. Gand, 1897 (met ARMAND HEINS).
La musique gantoise au XVIIIe siècle. Gand, 1897. Muziekuitgave. Keus van stukken van P. J. Le BLAN, R. DAUBERT DE SAINT FLOUR en anderen.
Catalogue sommaire des eaux-fortes de Armand Heins. Gand, 1900. — 2e uitgave. Gand, 1900 (vermeerderd met ill.).
Dans le Nord de la France: par la Flandre, l'Artois et la Picardie. Notes de voyage. Gand, 1902.
Liste sommaire des tableaux, aquarelles, dessins et gravures concernant la ville de Gand, exposés à la Salle de l'Arsenal à l'hôtel de ville. Gand, 1902. — 2e uitgave, Gand, 1902.
L'œuvre poétique de Julius Vuylsteke. Gand, 1903.
Gand. Promenade pittoresque (met ARMAND HEINS). Gand, 1904. Overgenomen in: Gand, Guide illustré (verschillende uitgaven).
Gand. Guide illustré. Kapitels: Promenade pittoresque — Hospice et hôpitaux — Mont de piété — Université. Gand, 1905. Ook in de volgende uitgaven.
Gand et les Flandres en 1830-1831. Exposition rétrospective. Gand, 1905.
Les ruines de l'abbaye de St. Bavon. Gand, 1908. 2e uitgave. Gand, 1913.
Notes archéologiques et bibliographiques. Gand, 1910-1911. 2 afleveringen.
Mélanges iconographiques, bibliographiques et historiques. Gand, 1902. (Herdruk van 12 artikelen voor 1912 verschenen).
Album du Vieux-Gand. (Met ARMAND HEINS). Bruxelles, 1913.
L'Art ancien dans les Flandres (région de l'Escaut). Exposition rétrospective. Catalogue. Gand, 1913.
Hommage international aux frères Hubert et Jean van Eyck. Gand, 1913. (In samenwerking). — 2e uitgave. Gand, 1913.
Les fêtes musicales à l'Exposition universelle de Gand en 1913. Notice commémorative. Gand, 1913.
La Gilde souveraine et chevalière des Escrimeurs de Gand, dite chef-confrérie de St. Michel (1613-1913). Gand, 1913.

- L'Art ancien dans les Flandres (région de l'Escaut). Mémorial de l'Exposition rétrospective organisée à Gand en 1913.* (Met JOSEPH CASIER).
Tome I. Bruxelles, 1914. (Januari 1919).
Tome II, *ibid.*, 1921.
Tome III, *ibid.*, 1922.
Un aquafortiste belge. Les eaux-fortes d'Armand Heins cataloguées et décrites (1884-1910). Gand, 1915.
Vue panoramique de Gand en 1540, extraite du Codex iconographicus 265 de la Bibliothèque royale de Munich. Gand, 1915.
Documents topographiques relatifs à la ville de Gand, XVIe et XVIIIe siècles. (Met VICTOR FRIS en VICTOR VANDER HAEGHEN). Gent, 1917.
Histoire du trio instrumental. Six programmes explicatifs. Six séances musicales organisées par Hyacinthe Slingeneyer, Anna Goossens, Louis Arschoot en 1917-1918. Gand, s. a. (1917).
Armorial de Flandre du XVIe siècle. Familles et communes flamandes, métiers gantois. Bruxelles, 1919.
Henri Vieuxtemps. Turnhout, 1920. (Collection Les grands Belges).
Les imprimeurs belges à l'étranger. Nouvelle édition, publiée par la Société des Bibliophiles et Iconophiles de Belgique. Gand, 1922.
Paix et guerre. Moralité en vers par Henry du Tour, réimprimée avec une introduction. Bruxelles, 1925.
Le Cercle des Concerts d'hiver. Gand: 1895-1935. Notice historique. Répertoire des Concerts. Liste des Solistes. Composition de l'orchestre. Mont-St-Amand, 1935.
Inleiding, voorwoord, introduction of préface bij de volgende werken:
STRAETEN (EDMOND VAN DER) et C. SNOECK. *Etude biographique et organographique sur les Willems, luthiers gantois du XVIIe siècle.* Gand, 1896.
HEINS (ARMAND). *Les vieux coins de Flandre.* Gand, 1901. 1e Reeks. De tweede reeks verscheen in 1904.
Vente publique de deux raretés bibliographiques de premier ordre. Préface du Catalogue. Gand, 1910.
Catalogue des périodiques de la Bibliothèque de l'Université de Gand. 3e édition. Gand, Hoste, 1922.
Mélanges Hulin de Loo. Bruxelles, 1931.
DEPASSE (CH.). *Praktische gids voor den bibliothecaris.* Brussel, 1931.
LOEILLET (J. B.). *Werken voor Clavecin, uitgegeven door J. Watelet.* Berchem-Antwerpen, 1932.

ALS BIJDRAGEN IN TIJDSCHRIFTEN EN VERZAMELWERKEN (1)

- Pierre-Joseph Le Blan, carillonneur de la ville de Gand au XVIIIe siècle.* M.S.H.B. 1884.
Correspondances musicales gantoises adressées au Guide Musical (Bruxelles). (Van 22 juli 1885 tot 30 mei 1888.).
La musique au XVIIIe siècle. Guide musical, 1885, n° 50, 51, 53; 1886, nrs 6, 8, 42, 44, 45.
La musique dans la Révolution brabançonne. Ibidem, 1885, n° 39.
L'Ecole de musique d'Anvers. Ibid. 1885, n° 47.
La danse à Gand au XVIIIe siècle. Robert Daubat. M.S.H.B. 1885.

(1) VERKORTINGEN:

A.A.R.A.B.	= Annales de l'Académie royale d'Archéologie de Belgique.
Ann. A.R.B.	= Annuaire de l'Académie royale de Belgique.
A.S.A.B.	= Annales de la Société archéologique de Bruxelles.
A.S.H.A.G.	= Annales de la Société d'histoire et d'archéologie de Gand.
A.S.H.A.T.	= Annales de la Société d'histoire et d'archéologie de Tournai.
B.A.R.A.B.	= Bulletin de l'Académie royale d'archéologie de Belgique.
B.A.R.B. Cl. B.A.	= Bulletin de l'Académie royale de Belgique, Classe des Beaux-Arts.
B.C.H.A.C.	= Bulletin du Cercle d'histoire et d'archéologie de Courtrai.
B.S.H.A.G.	= Bulletin de la Société d'histoire et d'archéologie de Gand.
M.S.H.B.	= Messenger des Sciences historiques de Belgique.

Pierre le Grand à Bruxelles en 1717. Ibid., 1885.
Musée historique fondé à Gand. Ibid., 1885.
Notice biographique sur Henri Waelput. Ibid., 1885.
Douelle, peintre courtraisien du XVIIIe siècle. Ibid., 1886.
Les œuvres de Wagner en Belgique. Guide musical, 1886, n° 28.
Mozart en Belgique. Ibid., 1886, n° 46.
La poésie néerlandaise contemporaine en Belgique: Gentil Anthéunis. Le Monde poétique (Paris), juillet 1886.
Une lettre de Patin. M.S.H.B. 1887.
„Monsieur et citoyen”. Importance attachée à ces dénominations sous la République. Ibid., 1887.
Notes sur le carillon et les carillonneurs du Beffroi de Gand. Ibid., 1888.
La poésie néerlandaise contemporaine en Belgique: Julius Vuylsteke. Le Monde poétique (Paris), février 1888.
Bruxelles en 1842. M.S.H.B. 1889.
L'autobiographie de Juste de Lipse, publiée avec une traduction française et des notes. (Met portret). Ibid., 1889.
Un philologue gantois inconnu du XVIIIe siècle: Louis Lautius. Ibid., 1889.
L'introduction de l'imprimerie à Paris. Ibid. 1889.
Essai bibliographique sur les journaux d'étudiants. Almanach Univ. Gand, 1890. Supplément. Ibid., 1891.
Martin le Franc, d'après une publication récente. Rev. Instr. publ. 32, 1889.
Un imprimeur belge du XVe siècle: Antonius Mathias. Bull. Ac. roy. Belg. 3e s. t. 18, 1889.
Sur un historien de la maison de Ligne. Bull. Comm. roy. hist. 4e s. t. 16, 1890.
Le précepteur de Philippe II. M.S.H.B., 1890.
Les Archives de Flandre. Mémoire inédit de Ph. J. de Neny. Mémoire sur les chartes de Flandre. Ibid., 1890.
Jean-François de Los Rios, libraire anversois établi à Lyon. Ibid., 1890.
Régistres des enquêteurs de Saint-Louis, roi de France. Ibid., 1890.
Une lettre de Conscience à P. A. Lentz. Ibid., 1890.
Le théâtre de Lille. Ibid., 1890.
Les formules de politesse officielle au XVIIIe siècle. Ibid., 1891.
La vie et les œuvres de Henri vande Keere. Ibid., 1891.
Variétés musicologiques. Documents inédits sur l'histoire de la musique et des musiciens en Belgique. Première série. A.A.R.A.B., 4e sér. t. 5, 1891.
Etude sur l'éloquence parlementaire belge sous le régime hollandais (1815-1830). Avec appendice: Liste des députés des Provinces Belges aux Etats-Généraux (1815-1830). Mém. Cour. Ac. roy. de Belg. t. XLVI, 1892.
Une curiosité bibliographique. Sur un pamphlet imprimé à Mons en 1580. Ann. Cercle arch. Mons, 33, 1892.
Thoinet Orbeau. Bull. Soc. liéq. de Bibliogr. 1, 1892.
Conon de Béthune, d'après une publication récente. Rev. Instr. publ. 35, 1892.
Répertoire méthodique décennal des travaux bibliographiques parus en Belgique, 1881-1890. Bull. Soc. liéq. de Bibliogr. 1, 1892.
Petrus Massenus Moderatus, maître de chapelle de Ferdinand I. M.S.H.B., 1892.
L'étudiant au théâtre. Almanach Univ. Gand, 1893.
Une pièce en vers relative à l'Université de Louvain. M.S.H.B., 1893.
Les poésies françaises de Guillaume van Exaerde. Ibid., 1893.
L'arithmétique de Nicolas Martel. Ibid., 1893.
Le père Nicolas de le Ville, prieur des Célestins d'Heverlé-lez-Louvain. Ibid., 1894. — Met bibliogr. der werken van P. de le Ville.
Notes sur l'imprimerie à Ostende. Ibid., 1894.
Deux anonymes à découvrir (Adelaïde de Palerme représenté au théâtre de Gand en 1810 et la parodie d'Adelaïde de Peteghem). Ibid., 1894.

Notes bibliographiques sur le Dictionnaire de Géographie de Deschamps. Rev. des Bibl. Paris, 1894, nrs van nov.-dec. Supplément. Ibid., n^{rs}. van febr. en dec. 1895.

L'imprimerie à Lierre. Ibid. 1895, febr.

Notice biographique sur Thierry Martens, le premier imprimeur belge. Ibid. 1895, juli.

Bibliographie des thèses de doctorat spécial soutenues devant l'Université de Gand (tot 1895). Almanach Univ. Gand, 1895.

Un Noël historique allemand de 1478. Zentralbl. f. Biblio. 12, 1895.

Les Archives particulières. Communication. Ann. Congrès arch. et hist. de Tournai, 1895.

Un manuscrit illustré du Roman d'Olivier de Castille. (Ms 470 de la Bibl. Univ. de Gand). M.S.H.B., 1895. Een overdruk op groot papier, met speciaal omslag en opdracht werd vervaardigd „pour le mariage d'Henri Stein et Lucie Vico, 18 février 1895”.

Le Catalogue du Musée instrumental de César Snoeck. Ibid., 1895.

Une bibliothèque américaine (Boston). Ibid., 1896.

Jean van Doesborgh, imprimeur anversois du commencement du XVIe siècle. Ibid., 1896.

Les imprimeurs belges à l'étranger. Ibid., 1896.

Histoire d'un pot de vin. B.S.H.A.G., III, 1896.

(Note sur une dalle tumulaire trouvé sous le plancher de l'ancienne église de Baudeloo). Ibid., IV, 1897.

Le premier Congrès archéologique belge. Gand, 1858. Ibid., IV, 1897.

(Note sur une statistique ou un inventaire général des richesses de la ville de Gand dans les différentes branches de l'art. Méthode à suivre). Ibid. IV, 1897.

A Saint-Pierre, 13 décembre 1896. Rapport sur la première excursion archéologique de la S.H.A. Gand. Ibid., IV, 1897.

Une impression musicale gantoise du XVIe siècle: *Laurus austriaca*. Ibid., IV, 1897. (Met FL. VAN DUYSSE).

Les imprimeurs belges à l'étranger. Congrès hist. et arch. de Gand, 1896, t. II, 2e partie.

Les imprimeurs belges à l'étranger. Liste géographique des imprimeurs et libraires belges établis à l'étranger, depuis les origines de l'imprimerie, jusqu'à la fin du XVIIIe siècle, accompagnée d'une carte et de fac-similés. M.S.H.B., 1897. In overdruk: Gent, Vijt, 1897.

Centenaire de la Bibliothèque de la ville et de l'Université de Gand 1797 — 3 mai — 1897. B.S.H.A.G., V, 1897.

Rapport sur le Congrès historique et archéologique tenu à Malines, du 8 au 11 août 1897. Ibid., V, 1897.

Le deuxième Congrès bibliographique de Bruxelles, août 1897. Le Bibliographe moderne, 1897.

Un vieux cantique flamand. Transcription musicale. La Flandre libérale. Suppl. illustré de Noël, 1897.

Les origines de l'imprimerie en Belgique, d'après le livre récent de M. Gilliodts-Van Severen. — Discussion. B.S.H.A.G., VI, 1898.

Notice sur un manuscrit flamand à miniatures du XVe siècle. (Gand, B.U.G. ms. 632. Biblia). A.A.R.A.B. 5e sér. t. 1, 1898.

L'imprimeur Jean Brito et les origines de l'imprimerie en Belgique. B.S.H.A.G., VI, 1898.

(Note sur une suite de planches représentant l'entrée de Charles V à Bologne, dont l'auteur est inconnu). Ibid., VI, 1898.

Rapport sur les dix premiers fascicules de l'Inventaire archéologique de Gand. Ibid., VII, 1899.

(Note sur des indulgences accordées à Gand en 1478 d'après un ouvrage de Paul Fredericq). Ibid., VII, 1899.

Artistes gantois du moyen-âge. Notes extraites de l'histoire de l'art dans les Flandres, l'Artois et le Hainaut avant le 15e siècle de Mgr. Dehaisnes. Ibid. VIII, 1900.

Rapport annuel sur les travaux de la Société d'histoire et d'archéologie de Gand en 1900. Ibid., IX, 1901.

En 1901. Ibid., X, 1902. En 1902. Ibid., XI, 1903. En 1903. Ibid., XII, 1904. En 1904. Ibid., XIII, 1905. En 1905. Ibid., XIX, 1906.

Un poète latin bruxellois du XVIe siècle: Arnold Paludanus. A.S.A. Br., 15, 1901.

Variétés musicologiques. Deuxième série. A.A.R.A.B., 5e sér., t. III, 1901.

Inventaire archéologique de Gand. Prem. série, fasc. I-XX. Préface et tables (par P. Bergmans). Gand, 1901.

Six anciennes reliures flamandes. Gand, 1901. Extr. de l'Inventaire archéologique de Gand.

- Clément Perret, calligraphe bruxellois du XVIe siècle. (Avec 2 reproductions). A.A.R.A.B., 5e s. t. 4, 1902.
- Le tombeau poétique de Gilbert d'Ongnies, évêque de Tournai (+ 1574). A. S.H.A.T. Nouv. Série, 7, 1902.
- Répertoire archéologique de Gand (Dépouillement d'un certain nombre de périodiques archéologiques.) I. Na fiche 240 van het Inventaire archéologique. Gand, 1902. — II. Na fiche 330. Gand, 1904.
- La bibliothèque van den Bemden. B.S.H.A.G., X, 1902.
- L'organiste des archiducs Albert et Isabelle, Peter Philips (Pietro Philippi). B.A.R.A.B., 1902. (Met portret).
- L'Album de l'architecte Pisson. Notes de Paul Saintenoy et P. Bergmans. B.S.H.A.G., XI, 1903.
- La bibliothèque du Comte de Nédonchel. Rev. bibl. et arch. en Belg., 1903.
- Een tiental oude plakalmanakken uit de 16e en 17e eeuw. Tijdschr. v. boek- en biblio. I, 1903.
- Rentier et obituaire de l'église collégiale d'Eyne. A.S.H.A.G., 5, 1903.
- David de Gand (scribe). B.S.H.A.G., XII, 1904.
- Le Campanile du Beffroi de Gand. Etude d'iconographie rétrospective et comparée. Ibid., XII, 1904.
- Une lettre inédite de Sainte-Beuve. Mélanges Paul Fredericq. Bruxelles, 1904.
- L'imprimeur-libraire brugeois Joseph-Ignace van Praet, notice bio-bibliographique. A.A.R.A.B., 5e ser. t. 6, 1904.
- Notes sur l'histoire de l'imprimerie et des imprimeurs belges. Le Bibliographe moderne, 1905.
- Les tentatives antérieures d'entente internationale pour la reproduction des manuscrits. Actes Congrès internat. pour la reproduction des mss. Liège, 1905.
- Gand décrit par un voyageur brugeois du XVIIIe siècle. B.S.H.A.G., XIII, 1905.
- A propos des mesures du Beffroi. Ibid., XIII, 1905. (Met A. HEINS).
- Note sur le compte de l'administration des biens du Comte d'Egmont à Marcoing, Cardaing, Cambrai et Noyelles en 1566-1567. B.A.R.A.B., 1905. (Hs. UB. Gent, n° 1085, I).
- Une copiste bruxelloise du XVe siècle: Marguerite Raes. Rev. bibl. et arch. en Belg., 1905.
- Compte-rendu de l'inauguration du monument érigé à Auguste van Lokeren, par la Société d'histoire et d'archéologie de Gand, 19 octobre 1905. B.S.H.A.G., XIII, 1905.
- Inventaire archéologique de Gand. Deuxième Série, fasc. XXI-XL. Préface et tables. Gand, 1906.
- Une lettre du philologue Achaintre. Rev. Bibl. et Arch. en Belg. 1906.
- Un poète latin gantois du XVIIIe siècle: Olivier de Reylof. Avec pièces justificatives et note additionnelle. B.S.H.A.G., XV, 1907.
- Jacques de Richebourg, avocat et philologue anversois du XVIIIe siècle. A.A.R.A.B., 1907.
- Note sur la représentation du rétable de l'Agneau mystique des Van Eyck en tableau vivant à Gand en 1458. Annales XXe. Congrès d'hist. et d'arch. Gand, 1907, 2e partie.
- Voorbereiding en uitgave van: Annales du XXe Congrès de la Fédération archéol. et hist. de Belg. Gand, 1907. 3 delen. — Een overdruk van het eerste deel onder de titel: Compte-rendu du XXe Congrès de la Fédération archéol. et hist. de Belg. Gand, 1907.
- Notice biographique sur Jacques Felsenhart. B.A.R.A.B., 1908.
- De l'histoire de la musique et de son étude. Ibid., 1908.
- Mathieu Agnolla. Note. B.S.H.A.G., XVI, 1908.
- Le Collegium musicum fondé à Hasselt au XVIe siècle. Compte-rendu Congr. Fédér. arch. et hist. Belg. à Liège. XXIIe session. Liège, 1909, 2e partie.
- De l'intérêt qu'il y aurait à dresser un inventaire général des instruments de musique anciens disséminés dans les musées et les collections privées de Belgique. Ibid.
- Nicolas Maïscocque, musicien montois du XVIIe siècle. B.A.R.A.B., 1909.
- La musique au Congrès de Liège. B.S.H.A.G., XVII, 1909.
- La richesse artistique des villes flamandes. Ibid., XVIII, 1910. Verscheen ook in: Notre Pays. Bruxelles, 1910.
- Marguerite d'York et les Pauvres Claires de Gand. Notice sur un manuscrit enluminé de la vie de Ste Colette. B.S.H.A.G., XVIII, 1910.
- La journée archéologique du 29 septembre 1910 à Bruxelles. Ibid., XVIII, 1910.

Les Heures de Petau. Notice historique et descriptive. (Ms. 234 de la Bibl. de la Ville et de l'Université de Gand). A.S.H.A.G., 11, 1911. *Observations de M. Hulin.* B.S.H.A.G., XIX, 1911.

Une collection de livrets d'opéras italiens (1669-1710) à la Bibliothèque de l'Université de Gand. Sammelbände der Internat. Musikgesellschaft, XII, 1911.

Het ex-libris van den arts Robert Sanders. Tijdschr. voor boek- en biblw. Antw. 9, 1911.

Notes historiques et archéologiques. L'ex-libris du médecin Robert Sanders. Lettres de philologues et théologiens gantois. — Les quatre Couronnés. — Le général van Geen. B.S.H.A.G., XIX, 1911.

Simon, maître de vièle. Compte-rendu Congrès Fédér. arch. et hist. de Belg. XXIIe Congrès. Malines 1911, deel 2.

Note sur le père Alipe Reylof. B.S.H.A.G., XIX, 1911.

Les musiciens de Courtrai et du Courtrais. B.C.H.A.C., 1912.

L'exposition de l'Art ancien dans les Flandres (région de l'Escaut). Revue de Belg. 1913, n° spécial.

L'exposition de l'Art ancien dans les Flandres. L'Art flamand et hollandais, 1913, n° spécial.

De tentoonstelling van Oude Kunst in Vlaanderen. Gent 1913. Onze Kunst. Bijzonder nr. Nov. 1913.

Notes archéologiques et bibliographiques. Schellebelle ou Bailleul. Statuette de Saint-Liévin à Bailleul. B.S.H.A.G., XXI, 1913.

Liévin Cruyl et sa vue panoramique de Gand en 1678. Ibid., XXII, 1914.

Biographie du compositeur Corneille Verdonck (1563-1625). B.A.R.B. Cl. B.A., 1915-1919.

Le panorama de Gand de 1678 de Liévin Cruyl. Gand, 1918. Extr. des Docum. topogr. relatifs à la ville de Gand.

Discours (sur la restauration artistique de la Belgique) prononcé en séance du 6 avril 1919. B.A.R.A.B., 1919.

Notice sur Julien-Gabriel Leclercq, graveur, médailleur et sculpteur. Ann. A.R.B. 1915-1919. Bruxelles, 1920.

Notice sur Adolphe-Edouard-Théodore Pauli, architecte. Ibid.

Notice sur Florimond van Duyse, compositeur et musicologue. Ibid.

L'enseignement de l'archéologie et de l'histoire de l'art dans les universités belges. Discours. B.A.R.A.B., 1919.

Variétés musicologiques. Troisième Série. A.A.R.A.B., 6e s., t. 7, 1919.

Rede uitgesproken op de huldebetoging, gebracht aan Lodewijk De Vriese. In: Huldeblijk, Lod. De Vriese. Gent, 1920.

Quatorze lettres inédites du compositeur Philippe de Monte. Mém. in 8° Acad. Roy. de Belg. Cl. des B.A., t. 1, 1921.

Heures de Notre-Dame de Thomas Louthe. Bruxelles, 1921. (Uit: J. Casier et Paul Bergmans: L'Art ancien dans les Flandres. Bruxelles, 1921. Overdruk).

Notice sur le baron Limnander de Nieuwenhove, compositeur de musique. Ann. A.R.B., 1921.

Notice sur Adolphe Siret, littérateur. Ibid., 1922.

Musique, Sciences et Lettres dans leurs rapports avec les Beaux Arts. In: L'Académie royale de Belgique depuis sa fondation. Bruxelles, 1922.

Musiciens gantois d'antan et d'aujourd'hui. I. Paul Lebrun. II. Marie Sasse. III. Pierre Massenus. IV. Martin-Joseph Mengal. V. Jos Van der Meulen. VI. Charles Miry. VII. Ernest Mathieu. VIII. Pierre-Joseph Leblan. Gand artistique. Gand, 1922-1924.

Un patriote belge d'avant 1830: Ferdinand vander Straeten. B.S.H.A.G., XXXI, 1922-1923.

Un imprimeur-musicien: Tielman Susato. De Gulden Passer. Bull. Antw. Biblioph. 1923.

Notice sur Jean Van den Eeden, compositeur de musique. Ann. A.R.B., 1924.

Notice sur le chevalier Xavier van Elewyck. Ibid., 1925.

L'envoi à l'étranger du polyptique: „L'Adoration de l'Agneau” des frères van Eyck. B.A.R.B. Cl. B.A., 1926.

L'arrestation et la détention en Allemagne de M. Camille De Bruyne, professeur à l'Université et échevin de la ville de Gand. Rev. belge de la guerre 1914-1918, 2e s., n° 9-11. Bruxelles, 1926.

Un nouveau manuscrit de la Chronique de Flandre Abrégée. Mélanges Henri Pirenne. Bruxelles, 1926.

Notice sur la vie et les travaux de Joseph Casier (1852-1925). B.A.R.A.B., 1926.

De l'histoire de la musique. Discours. B.A.R.B. Cl. B.A., 1926. Overgenomen in *Musica Sacra*. Sept. 1927.

Les carillons belges et la musique de carillon. Kongressbericht der Beethoven-Zentenarfeier, Wien, 1927.

Les origines belges de Beethoven. Discours. B.A.R.B. Cl. B.A., 1927. Overgenomen in *L'Eveil*. Bruxelles, n° van 1 Juni 1927.

Une grande création belge. Sire Halewijn. (Gand, 1927). Overdruk uit: *La Flandre Libérale*.

Une famille de musiciens belges du XVIIIe siècle. Les Loeillet. Avec la liste des œuvres de J. B. Loeillet. B.A.R.B. Cl. B.A., 1927.

Notice sur Jules Busschop, compositeur de musique. Ann. A.R.B., 1928.

Een Balegensch Volkslied. Oostvlaamse Zanten, 1928.

Le grand-père de Beethoven. B.A.R.B. Cl. B.A., 1928.

Le séjour à Hambourg du musicien bruxellois Joseph Henri Mees. Ibid., 1928.

In memoriam Georges Brunin. Arch. Bibl. et Mus. de Belg., 1928.

Quetelet poète. Ciel et Terre, 1929, janvier.

L'histoire de la musique et l'histoire générale. Discours. Gand artistique, 1929.

Un patriote belge de 1830: Charles Alexandre Snoeck. Rev. belge de phil. et d'hist. 1929.

Nouveaux renseignements sur les musiciens belges à Trévise et sur l'imprimeur musicien Gérard de Lisa. B.A.R.B. Cl. B.A., 1930.

La typographie musicale en Belgique au XVIe siècle. Histoire de l'imprimerie en Belgique t. V. n° 2. Bruxelles, 1930.

Les poésies manuscrites de François et Raphaël Thorius. Mélanges Paul Thomas. Bruges, 1930.

A propos du Centenaire de van Hulthem. B.A.R.B. Cl. B.A. 1932.

Deux amis de Roland de Lassus, les humanistes Charles Utenhove et Paul Melissus Schede. Ibid., 1933.

Les œuvres de Wagner à Gand. Chronique musicale. Overdruk uit: *La Flandre Libérale*, 12 févr. 1933.

La Société parisienne des „Enfants de la Belgique” et Pierre Benoit. B.A.R.B. Cl. B.A., 1934.

Medewerking aan de Bibliotheca Belgica. Notices B. Ronsse et Simon Stevin. — Van af 1922 waarneming van het bestuur van de Bibliotheca Belgica met A. ROERSCH en V. TOURNEUR.

Jaarlijks verslag „sur les travaux de la Commission de la Biographie nationale” van af 1913 tot 1935. In: B.A.R.B. Cl. des Lettr., 1913-1935.

Jaarlijks verslag „sur les travaux de la Commission des Monuments de la ville de Gand”. Van 1914 tot 1934. In: Verslag over het bestuur van de stad Gent. 1914-1934.

Verslagen en boekbesprekingen in: Bulletin de l'Académie royale de Belgique. Classe des Beaux-Arts. — Bulletin de la Société d'histoire et d'archéologie de Gand. — Bulletin de l'Académie royale d'Archéologie de Belgique. — Messenger des Sciences historiques, enz.

Bestendige zeer intensieve medewerking aan de Biographie nationale, uitgegeven door de Académie royale de Belgique: 657 levensbeschrijvingen van de hand van Paul Bergmans komen voor in delen X tot XXV. (Lijst volgt verder).

Co-directeur en actieve medewerker van het Inventaire archéologique de Gand, dat verscheen van 1897 tot 1923. De lijst van de „notices” opgesteld door P. B. volgt verder.

Medewerking aan:

L'Ancien Pays de Looz. Hasselt. — *Annales de la Société d'archéologie de Bruxelles.* — *Archives belges, revue d'historiographie.* Liège. — *La Belgique musicale.* Bruxelles. — *La Chronique musicale.* Bruxelles. — *Le Courrier musical.* Paris. — *La Fédération artistique.* Bruxelles. — *La Flandre Libérale.* Gand. (*Chronique musicale et théâtrale*). — *Gand-Exposition.* Gand. — *L'Intermédiaire des Chercheurs et des Curieux.* Paris. — *Jadis, revue questionnaire d'histoire et d'archéologie.* Bruxelles. — *Le Mouvement économique.* Liège. — *De Navorscher.* Nijmegen. — *Petite Revue illustrée de l'Art et de l'Archéologie en Flandre.* Gand. — *Revue archéologique.* Paris. — *Revue belge de Philologie et d'Histoire.* Bruxelles. — *S. I. M. revue musicale mensuelle.* Paris. — *Wallonia.* Liège.

- d. 10. Bruxelles, 1888-1889. — Kaukesel (Hubert ou Wibert) — Kerchove (François-Ant.-Max de) — Kersten (Pierre) — Keyser (Martin De) — Kien (Nicolas) — Krikenborch (Jean van).
- d. 11. Bruxelles, 1890-1891. — Lafont (Charles-Aimable-Gaspard) — La Fontaine (Jehan de) — Lambert de Liège — Lambert (Mathieu) — Lamberts-Cortenbach (Werner-Joseph) — Lambrecht (Mathias) — Lammens (Jacques-Clément-Philippe) — Lammens (Jean) — Lammens (Pierre-Philippe-Constant) — Lamorlet (Joseph) — Langhedeel — Langhemeersch (Jacques van) — Langlet (Henriette-Amélie) — Lannoy (Alexis de) — Lans (Jean) — La Serna Santander (Charles-Antoine de) — Laude (Pierre-Joseph) — Launay (Jean de) — Laundry (Pierre-Albert de) — Laurenty (François) — Laurenty (Remacle Joseph) — Lautius (Louis) — Lauwet (Robert) — La Visscherye (Robert de) — Le Bègue (Louis-François) — Le Blan (Pierre-Joseph) — Le Boutellier (Colart) — Lebrocq (Pierre) — Le Charpentier (Jonas) — Le Carpentier (Jean-Baptiste) — Le Clerc (Nicolas) — Le Cocq (François) — Le Coispelier (Godefroid) — Le Cunelier (Jean) — Le Dayn (Victor) — Le Doulx (Pierre-François) — Le Doulx (Pierre-François II) — Leeu (Gerard) — Le Fort (Jean-Gilles) — Lefevre (Jean) — Le Gillon (Jean-François) — Le Gouverneur (Jean) — Le Grand de Reuland (Simon-Edouard-Victor) — Le Gros (Sauveur) — Lemaigre (Camille-Arthur) — Le Maire (Michel) — Le Maistre (Mathieu) — Le Motte (Jehan de) — Lenglez (Maximilien) — Lenz (Arnoul de) — Lentz (Pierre-Albert) — Leonard (le père) — Lepe (Jean-Antoine van der) — Lepe (Laurent van der) — Le Pierre (Robert de) — Le Pippre (Louis) — Le Plat (Gilles) — Le Ratz de Lanthénée — Le Roy (François) — Le Roy (Pierre) — Le Roy (Thomas).
- d. 12. Bruxelles, 1892-1893. — Lescaillier (Jean) — Le Soenne (Jean-François) — Le Soenne (Thomas) — L'Estainier (Jean) — Lestainier (Jean II) — Lesy (Désiré-Eugène-Charles) — Letino (Constantin) — Leuze (Nicolas de) — Le Vinier (Guillaume) — Le Vinier (Jacques) — Libert (Simon) — Licht (François de) — Liebaert (Anne-Fidèle) — Liesvelt (Jacques van) — Linden (Guillaume van der) — Linden (Jean vander) — Lo-Looz (Robert de) — Loncin (Albert de) — Lore (Baudouin van der) — Los Rios (Jean-François de) — Louis (Daniel) — Louis (Lievin) — Loumyer (Jean François-Nicolas) — Loveling (Rosalie) — Lucas (le père) dit de Malines — Luyde (Jean de) — Luython (Charles).
- d. 13. Bruxelles, 1894-1895. — Machaire (Barthelemy) — Macheren (Jean von) — Madot (Jehan) — Maelcote (Thierry van) — Maele (Siger van) — Maelsaecke (Jacques van) — Maertens (J.) — Maes (Guillaume) — Maesen (Gerard van der) — Maillard (Claude) — Maiscoq (Jean-Hubert) — Malcorps (Michel) — Male (Rombaut van den) — Malherre (Denis) — Malherre (Dieudonné-Damien) — Mallants (Pierre) — Man (Arnold De) — Mander (Adam van) — Manessier — Mangez (Pierre-Joseph) — Manin (Henri) — Mansfelt (Charles de) — Marcoing (Jean de) — Marée (Valentin) — Mareschalle (Samuel) — Marievoorde (Dieudonné de) — Marissal (Philippe-Charles) — Marius de Saint François — Marneff (Félix-Guillaume) — Marolles (Philippe de) — Marotte (Jean) — Marshall (Edouard-Jean-Charles) — Martens (Thierry) — Martenus (Guillaume) — Martin le Beguin — Martin (Mathieu) — Martinez (François) — Marvis (Jean de) — Massaux (Ghislain-Joseph) — Massenus (Pierre).
- d. 14. Bruxelles, 1897. — Massez (Louis-Joseph) — Massotte (Thomas) — Masui (Jean-Baptiste) — Matelart (Jean) — Mathias (Antoine) — Mathias (Pierre) — Mathias de Ninove — Mattrie (Christophe de) — Maude (Jean van der) — Maude (Lievin van der) — Mauden (David a) — Meerbeeck (Adrien van) — Meere (Corneille vander) — Meeren (Corneille vander) — Meeren (Jean I vander) — Meeren (Jean II vander) — Meersch (Auguste-Theodore vander) — Meersch (Désiré-Joseph vander) — Meersch (François-Winoc-Augustin vander) — Meersch (Leopold vander) — Meersch (Nicolas vander) — Meersch (Philippe vander) — Meersch (Polydore-Charles vander) — Meerts (Lambert-Joseph) — Mees (Henri) — Mees (Joseph-Henri) — Meiren (Jean-Baptiste vander) — Melyn (Gerard) — Mengal (Jean-Baptiste) — Mengal (Martin-Joseph) — Mennens (Guillaume) — Merchier (Guillaume) — Merckaert (Jean) — Merica (Balthazar de) — Merica (Jean de) — Mermannus (Arnold) — Mertens (Henri-François) — Mettecoven (Henri de) — Meulen (Guillaume vander) — Meulen (Jean-Baptiste Vander) — Meulen (Servais Vander) — Meulewels (Pierre) — Mevius (David-Ghislain) — Meyer (François De) — Meyer-Roelandts (Victor De) — Meyere

(Jérôme De) — Meyere (Louis De) — Meyers (Mathias) — Meyme (Adrien-Corneille) — Micha (Jean-Joseph) — Michel (Jean-Baptiste) — Michelot (Jean-Baptiste-Aimé) — Michels (Edouard) — Michielsen (Pierre-Augustin) — Michils (Jean) — Migem (Eugene Van) — Milcamps (Jean-Baptiste) — Milis (Gabriel) — Millon (Charles) — Minnecovius (Mathias) — Mirwart (Henri) — Modave (Jean-Georges).

d. 15. Bruxelles, 1899. — Moerbeek (Adrien van) — Moerbeke (Pierre de) — Moere (Joseph van der) — Moke (Henri-Guillaume) — Mol (François-Marie De) — Mol (Guillaume De) — Molhem (Gilles de) — Molle (Ambroise van) — Mommen (Leon) — Monkhoven (Jean van) — Monnié (Nicolas-Barthélémy) — Mons (Gauthier) — Montgaillard (Bernard de Percin de) — Monthaye (Pierre-Albert) — Montigny (Charles) — Montis (Thomas) — Montmorency (Nicolas de) — Moreau (Baudouin) — Moreau (Charles-Honoré-Joseph) — Moreau (Henri) — Morouval (Jean de) — Morsomme (Jean-Henri) — Mortelmans (Lambert) — Mortier (Michel) — Mory (Philippe de) — Moten (Jean van der) — Mouqué (Antoine) — Muntere (Jean de) — Musica (Antoine de) — Naich (Hubert) — Nassou (Herman de) — Neckere (Leon Raymond de) — Neeffs (Guillaume de) — Neeffs (Jean) — Neel — Neelsius (Nicolas) — Negghelput (François) — Nemius (Jean) — Nève (Emile-Gabriel-Benoît) — Nève (Godefroid de) — Neveu (H.) — Nicaise (Jean) — Nicolas de la Conception, Carme — Nicolas de Rans — Nieulant (Charles-Alexandre de) — Nihoul (Michel-Joseph) — Nihoul (Michel-Joseph-Romain) — Norman (Marc) — Nova Terra (Pierre de).

d. 16. Bruxelles, 1901. — Nucleus (Alard) — Nys (Jean) — Odon de Gand — Oeyenbrugghen (Jean-Georges van) — Olieschlager (Jean) — Onderect (Benoit-Charles-Joseph) — Onghena (Jean) — Ongoy (Jean d') — Ooghe (Jean) — Opberghem (Norbert van) — Ophem (Michel van) — Opiter (Chrétien de) — Orsaeghen (François van) — Os (van), famille d'imprimeurs — Otfride — Otho (Jean) — Otho (Jeanne) — Ots (Charles) — Ottonis (Gérard) — Ottonis (Jean) — Oudaert (Nicolas) — Outers (Emmanuel) — Overstraeten (Roland) — Oyen (Florent van) — Paludanus (Lyntherides-Arnold) — Paradis (Jean) — Parival (Jean-Nicolas) — Pasquier d'Orange — Pauli-Stravius (Georges) — Pauwels (Jeanne Catherine) — Pauwels (Joseph) — Pauwels (Noé) — Peetermans (Nicolas-Joseph).

d. 17. Bruxelles, 1903. — Perre (Michel van den) — Perret (Clement) — Peteghem, famille de facteurs d'orgues — Pfeiffer (François-Joseph) — Phaliesen (Antoine van der) — Philippe (abbé de l'Aumône) — Philips (Pierre) — Pierets (Pierre-André-Jos.) — Pierre de Lille — Pierre (Josse) — Pieters (Charles-Joseph) — Pieters (François) — Pietersz (Adrien) — Pietrobono, musicien bruxellois — Pijart (Pierre) — Pinnell (Adam) — Piron (Constant-Fidèle) — Plancken (Corneille van der).

d. 18. Bruxelles, 1905. — Pontécoulant (Louis-Adolphe Doucet de) — Portant (Jean) — Pottelsberghe (Richard van) — Praet (Josse-Basile-Bernard Van) — Praet (Josse Ignace Van) — Prieel (Gilles van den) — Proost (Adrien De) — Puerse (Jean van) — Puissant (Robert) — Pulloys (Jean) — Puteanus (Thomas) — Quercu (Laurent a) — Quickenborne (Charles-Felix van) — Raet (Adrien De) dit Vrelant — Raeymolen (Jacques) — Ramon (Josse) — Ramquin (Remi) — Raoul le Silencieux — Rasyr (Gilles de).

d. 19. Bruxelles, 1907. — Remes (Charles) — Remes (Constantin) — Remi de Beauvais — Renaudière (Emiland Xavier) — Renier (Adrien) — Reume (Auguste-Joseph De) — Reylof (Alippe) — Reylof (François-Liévin) — Reylof (Olivier De) — Reyngout (Jeanne van Alten, alias) — Reyniers (Adrien) — Reyphius (Louis-Augustin) — Richardot (Jacques) — Richebourcq (Jacques de) — Ricquaert (C.) — Ridder (Charles-Barthélémy De) — Riet (Jan van) — Rimbaut (Hippolyte) — Rits (Joseph) — Robostelli, facteur d'orgues. — Robson (Jean-Jacques) — Robson (Martin-Joseph) — Robson (Sébastien-Joseph) — Rodius (Adrien) — Roeland (Jean) — Roelands (David) — Roesthoven (Gauthier Van) — Romaeus (Nicolas) — Rombaut (Josse-Ange) — Rommain (Henri).

d. 20. Bruxelles, 1908. — Ronsse (Baudouin) — Rooman (Gilles) — Roovere (Jean De) — Rosa (Henri) — Rosart (Jacques-François) — Rousseau (Jean-Marie) — Roy (Daniel Van) — Ruimonte (Pedro) — Rycke (Antoine De) — Ryckere (Pierre-Joseph De) — Rydt (Michel-Henri De) — Ryspoort (Jean) — Rijst (Herman van der).

d. 21. Bruxelles, 1911-1913. — Saboth (Augustin) — Saint-Omer (Henri de) — Saint-Trond (Gustave de) — Sale (François) — Santvoort (Godefroid van) — Sardonijs (Jean) — Sauton (Jean-Baptiste) — Sayve (Lambert de) — Sayve (Mathieu) — Sawalon — Scaillet (Josse) — 'Scayve (Pierre) — Schellens (Hyacinthe) — Schepers — Schepper (Laurent de) — Scheppers (Marguérite) — Schidlik (Frans) — Schockeel (Ignace) — Schoofs (Philippe-Jacques).

d. 22. Bruxelles, 1914-1920. — Schott (François) — Schouten (Marin) — Schuere (Jacques van der) — Schuyt (Corneille) — Schwartz (Nicolas-Joseph) — Schynckele (Henri) — Sclobas (Jean-Baptiste) — Scockart (Adrien) — Scrivere (Barthelemy de) — Sebillé (Alexandre) — Secus (François) — Sedulius (Henri de Vroom, dit) — Seghers (François) — Segri (Jean de) — Selliers de Moranville (Leonard) — Serret (François-Joseph-Jean Baptiste) — Serret (François-Joseph-Leonard) — Serrurier (Pierre) — Servais de Saint-Pierre — Servatii (François) — Servatius (Robert) — Severin (André) — Sibenius (Martin) — Sichem (François de) — Sieur (Arnold) — Siger (Paul) — Sigerius de Novo Lapide — Siliceus (Johannes) — Silvius (Pierre) — Simeomo (Jean-Baptiste) — Simon (Gratien) — Simon (Jean-Baptiste) — Simon (Jean-Henri) — Simon, menestrel — Simonis (Hubert) — Simons (François) — Sinkel (Joseph-Lambert) — Siraut (Dominique) — Siret (Adolphe) — Slachtslaep (Henri) — Slooten (Jean van der) — Sloovere (Martin de) — Sluse (Gustave) — Sluys (Paul Van der) — Smachtens (Jean) — Smet (Adrien de) — Smet (Artus) — Smet (Corneille) — Smet (Eugène de) — Smet (Jean de) — Smet (Mathieu de) — Smet (Pierre de) — Smet (Théodore) — Smets (Antoine) — Smeyers (Henri) — Smits (Guillaume) — Smolderen (Jean-Gerard) — Smytere (Anne de) — Smytere (Jean de).

d. 23. Bruxelles, 1921-1924. — Snoeck (Charles) — Snoeck (François) — Soenens (Gustave) — Soer (Bernardin de) — Soetaert (Jacques) — Somere (Edouard De) — Somers (Eugène) — Somers (Guillaume) — Somers (Jean) — Somme (André de) — Sortes (Jean) — Soudan (Emmanuel) — Soutermans (Mathias) — Speeckaert (Bonaventure) — Speelman (Edmond) — Speelman (Ferdinand) — Spelers (Etienne) — Spicq (Pierre) — Spieghele (Jean van den) — Spierinck (Gilles) — Spinnael (Pierre) — Spoelberch de Louvenjoul (Jean) — Spreeuwen (Guillaume) — Spurt (Jean van der) — Stadt (Henri-François vander) — Staes (Ferdinand) — Stappaerts (Felix) — Stas (Dieudonné) — Stassaert (Henri) — Steelant (Philippe van) — Steene (Bruno Vanden) — Steene (Jacques Vanden) — Steghen de Putte (Joseph van der) — Stempels (François De) — Steenberg (Anna) — Stessels (Auguste) — Steur (Charles) — Stevart (Pierre) — Steven (Etienne) — Stevens (Nicolas).

d. 24. Bruxelles, 1926-1929. — Steyt (Martin) — Stichelen (Jules van der) — Stockem (François de) — Stokem (Jean) — Storme (Jean) — Straeten (Edmond van der) — Straeten (Ferdinand van der) — Straeten (Georges van der) — Straeten (Jean van der) — Straetman (Jean) — Stratus (Jean) — Strompe (Henri) — Stul (Jean) — Succa (Marie de) — Sunart (Adolphe) — Suremont (Pierre) — Stuvaert (Lievin) — Surmont de Volsberghe (Charles) — Surmont de Volsberghe (Paul) — Susato (Tielman) — Suys (Ernest de) — Suys (Jacques de) — Swaen (Martin Henri De) — Sweelden (Arnold) — Sweerts (Jean) — Sweerts (Robert) — Swert (Louis) — Swert (Pierre-Julien, dit Jules De) — Sylvius (Jean) — Symoens (Gaspard) — Synghel (Henri van) — Sypen (Charles van der) — Taberniel (Artus Tavernier, dit) — Tack (Désiré) — Tack (Jean) — Tacquenier (Jacques) — Tacquet (Jean) — Taelen (Felix van der) — Tamine (Laurent) — Tassart (Jacques) — Tauler (Jean) — Tayart de Borms (Claude) — Taymont (Corneille) — Tayspil (Pierre) — Teerlinck (Pierre) — Teichmann (Constance) — Teichmann (Theodore) — Telle (Jules) dit Tell — Teniers (Jean) — Ternois (Jean) — Terrasse (Charles) — Thausius (Albert) — Thelène (Ambroise) — Theodatus Leodiensis — Thiant (Jean de) — Thibault (Gerard) — Thibaut (Sébastien) — Thiebault (Adrien) dit Pickart — Thielens (François) — Thienen (François van) — Thiennes (Charles de) — Thiennes (François de) — Thierry de Flandre — Thierry de Heemstede — Thierry de Sainte Thérèse.

d. 25. Bruxelles, 1930-1932. — Thiry (Charles) — Thomas de Limbourg — Thomas (Henri) — Thomassin (Louis) — Thomeret (Athanasie) — Thoor (François De) — Thoor (Raphael) — Thorette (Pierre) — Thoureaux (Jean) — Thourin (Georges) — Thuin (Louis-Alexandre) — Thuyne (Liévin Van) — Thuyne (Pierre Van) — Thys (Auguste) — Thys (Jean) — Tiby (Jean) — Tichel

(Jean-Baptiste) — Tichon (Jean) — Tieghem (Josse Van) — Tierendorf (Jérémie) — Timmerman (Antoine) — Tincter (Jean) — Tipper (Herman) — Tiron (Antoine) — 'T Kindt (David) — 'T Kindt (Louis) — Todeschinus (Adrien) — Toers (Ignace Van) — Tollenaere (Gerard de) — Tollenaere (Jean) — Tomson (Jean) — Torri (Pietro) — Tournai (Pierre de) — Tournemine (Marquet) — Tours (Armand van) — Toussaint (Armand) — Tracenus (Martin) — Traux (Louis de) — Traux (Maximilien de) — Treca (Lucas) — Trefer (Philippe) — Tréhou (Grégoire) — Trensart (Jean-Pierre) — Trentensaux (Pierre) — Tricot (Anne-Joseph) — Trier (Gomes de) — Trippet (Henri) — Trompere (Antoine de) — Troye (Stanislas) — Tuldel (Arnold de) — Tulden (Henri van) — Tulden (Nicolas van) — Tulden (Pierre van) — Tulden (Theodore van) — Turnhout (Gerard van) — Turnhout (Jean de) — Tympel (Marc van den) — Tympel (Olivier van den) — Tyn (Lambert den) — Tyras (Jacques) — Tyssens (Jean-Baptiste) — Tyssens (Nicolas) — Tyszkiewicz (Thadeus) — Ulmer (Herman) — Ulner (Jacques) — Ulner (Jean) — Urbain (Auguste) — Urbain (Jacques) — Ursel (François van) — Utenhove (Charles) — Utenhove (Ermentrude) — Uterswane (Philippe) — Vaelbeke (Louis van) — Vaet — Vaillant (Florent) — Vaincq (Nicolas) — Valckenaere (Albert de) — Valckenaere (Auguste) — Valckenaere (Jean-Baptiste) — Valckenborg (Nicolas) — Valerius (André) — Van Avermaete (François) — Van Bocxstaele (Jean) — van Cauwenbergs (Edouard) — Van Eenname (Antoine) — Verkerck (Charles).

Inventaire archéologique de la ville de Gand. Gand, 1897-1913. — 2. Vie de Saint Amand. Manuscrit, 9e s. — 7. Le premier livre imprimé à Gand, 15e s. — 8. Reliure de Pierre De Keyser, 16e s. — 38. Le carillon de Baudeloo, 17e s. — 61. Sceau de l'hospice de Saint Jacques, 13e s. — 63. Reliure du 15e siècle. — 72. Bible flamande, 15e s. — 94. Reliure de livre enchainé, 15e s. — 107. Chapelle de Saint-Jean, 18e s. — 117. Le premier monument Palfijn, 18e s. — 123. Reliure de Jean Guillebert, 15e s. — 125. Le testament de Louis Porquin, 16e s. — 134. Obituaire de Saint-Jean, 15e-16e s. — 167. Le Mont de piété, 17e s. — 189. Reliure des Frères de la Vie commune, 16e s. — 194. Reliure de Gerard Godfrey van Graten, 16e s. — 195. Reliure à l'image de Saint Servais, 16e s. — 200. Porte-montre en faïence brugeoise, 18e s. — 204. Insigne de Saint-Jacques de Compostelle, 16e s. — 205. Reliure de Petrus Dux, 16e s. — 206. Reliure de Paul van Verdebeke, 16e s. — 210. Miniatures de Corneille Horenbaut, 17e s. — 227. Reliure de Pierre Caron, 16e s. — 234. Reliure de registre de comptes, 16e s. — 262. Le petit château d'Emmaüs, 16e s. — 271. Diplôme de concession d'armoiries à Luc Munich, 16e s. — 284. Le Théâtre de tous les peuples par Lucas Dheere, 16e s. — 303. Reliure de Grolier, 16e s. — 304. Reliure de Marc Laurin, 16e s. — 313. Reliure de Jean Tys, 16e s. — 314. Statuette en ivoire de la Vierge, 16e s. — 320. Fonts baptismaux de la cathédrale de St. Bavon, 18e s. — 321. Coffret de la Corporation des chaussetiers, 15e s. — 328. Coffre de la Corporation des couvreurs de tuiles, 18e s. — 330. Escarpin géant de la Corporation des Cordonniers, 18e s. — 331. Reliures d'André Boule, 16e s. — 342. Le Pressoir par Nicolas de Liemaekere, dit Roose, 17e s. — 349. Coffret de la Corporation des mesureurs et crieurs de vin, 18e s. — 354. Montants de cheminée de la grande salle de réunion de la Halle aux Draps, 15e s. — 355. Montants de cheminée de la salle de réunion de la Commission de Surveillance du Conservatoire de musique, 15e s. — 361. Constructions militaires. Salle du Château des Comtes, dite du Consistoire 12e-13e s. — 373-74. Détails du monument funéraire de Marguérite de Ghistele, 15e s. — 383. Maison de l'Etape, 12e s. — 386-87. Armorial gantois de Liévin van der Schelden, 16e s. — 389. Coins de méreau de la maison de force, 18e s. — 390. Palais de l'Université, 19e s. — 409. Manuscrits des mémoires de Marc van Vaernewyck, 16e s. — 433. Maison élevée sur l'emplacement de l'imprimerie de Pierre De Keyser, 17e s. — 448. Confessionaux de l'église St. Etienne, 17e s. — 482. Reliure aux armes de Jean van Deynse, 16e s. — 483. Reliure aux armes de Michel van der Male, 16e s. — 484. Reliure aux armes de l'abbaye de Baudeloo, 16-17e s. — 487. Reliure aux armes de Jean David, 17e s. — 488. Reliure aux armes de Jacques Boonen, 17e s. — 489. Reliure aux armes de Baudouin Van der Schuere, 17e s. — 490. Trompette des musiciens de la ville par J. W. Haas, 17e s. — 495. Reliure aux armes de Chrétien van den Abbeele, 17e s. — 496. Reliure aux armes de Liévin Vaentkens, 17e s. — 517. Reliure aux armes de l'évêque Triest, 17e s. — 518. Fer de reliure à la Pucelle de Gand, 17e s. — 527. Ex-libris manuscrit de Lancelot Blondeel, 16e s. — 551. Commentaire de St. Jérôme sur Isaïe, 9e s. — 553. Roman d'Olivier de Castille, 15e s.

PUBLIKATIES OVER PAUL BERGMANS.

Congrès archéologique et historique de Gand 1907. Remise d'un souvenir à Mr. Paul Bergmans, secrétaire général, 23 octobre 1907. Gand, 1907.

Nelly (i. e. Piette). Une visite à la bibliothèque de la ville et de l'université de Gand. (La Flandre libérale, 57e année, 1931, nos 127, 131, 132 (7, 11, 12 mei).

Henen (Paul). (Notice nécrologique sur Paul Bergmans). (La Flandre libérale 15 nov. 1935). (Relations des funérailles de Paul Bergmans, avec reproduction des discours de Paul Henen et de Jos. de Smet). (La Flandre libérale 18-19 novembre 1935).

Borren (Charles van den). (Notice sur Paul Bergmans). (La Revue musicale belge, 20 novembre 1935).

Borren (Charles van den). Notice sur Paul Bergmans. In: Annuaire de l'Ac. roy. de Belg. 104e année 1938. (Met portret).

Mooser (R. Aloys). (Notice nécrologique sur Paul Bergmans). (Dissonances, Genève, 1935, nr. van november).

Paul Bergmans. (Rev. de musicologie. Paris, 1936, nr. van mei).

Apers (R. F.). Paul Bergmans. In memoriam. (Archives, Bibliothèques et Musées de Belgique, 1936, fasc. 2).

Gheyn (G. vanden). Hommage rendu à Paul Bergmans en séance du 29 janvier 1936 de la Société d'histoire et d'archéologie de Gand. (Bull. Soc. hist. et arch. Gand, 42-43, 1934-1935).

Ganshof (Fr.). Paul Bergmans. (Rev. belge de phil. et d'hist. 15, 1936).

Debaive (Ch.). Gand et l'étude des sciences bibliographiques et bibliothéconomiques. (Archives, Bibliothèques et Musées de Belgique, 1937, d. 2).

Verslag over de bestuurlijke toestand van de Universiteit te Gent. 1935-1936. Gent, 1937.

Université de Gand. Liber memorialis. Notices biographiques. T. 1. Faculté de philosophie et lettres. Gand, 1913.